
Η πολιτιστική εναρμόνιση της Ευρώπης

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟ ΒΗΜΑ, ΤΟ ΒΗΜΑ / ΚΥΡΙΑΚΗ 28 Ιουλίου 1991, ΤΜΗΜΑ ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ, της Βίκυς Θεοδωροπούλου

Η ευρωπαϊκή εναρμόνιση προϋποθέτει τη δημιουργία "μιας κοινής σε όλους γλώσσας". Σε τεχνικό επίπεδο, η διαδικασία της δημιουργίας μιας κοινής γλώσσας είναι περισσότερο σαφής καθώς αφορά αποκλειστικά στην προσπάθεια να κάνουμε κάτι να συμφωνήσει με κάτι άλλο που είναι πιο γενικό. Να δημιουργήσουμε μια αρμονία, ένα συνταίριασμα, έναν, τέλος, ενάρμοστο συνδυασμό.

Σε πολιτισμικό επίπεδο, η διαδικασία της "δημιουργίας μιας κοινής σε όλους γλώσσας" είναι πιο περίπλοκη. Πώς άραγε μπορούμε να εναρμονίσουμε διαφορετικά ήθη, νοοτροπίες και συνήθειες; Πώς μπορούμε να εναρμονίσουμε πολιτιστικά προϊόντα; Αν σε τεχνικό επίπεδο μπορέσαμε να επινοήσουμε μία "γραμματική των δικτύων", που δεν θίγει αλλά οικοδομεί την ενωμένη Ευρώπη, μήπως σε πολιτισμικό επίπεδο θα πρέπει να επινοήσουμε μία "γραμματική της φαντασίας"; Ίσως. Μόνο που εδώ η προσαρμογή στους κανόνες θα θίξει τις αυτόνομες επιλογές των εκατομμυρίων ευφάνταστων Ευρωπαίων που οικοδομούν την Ευρώπη του πολιτισμού. Και εδώ, καθώς είναι προφανές πως η διαδικασία της δημιουργίας του πολιτισμού στηρίζεται αποκλειστικά και μόνον στη διαφορετικότητα των πολιτιστικών προϊόντων, θα πρέπει να ξεχάσουμε την εναρμόνιση όπως αυτή εκλαμβάνεται σε τεχνικό επίπεδο - μετρήσεις, βαθμονομία, σταθερές κλπ- και να δούμε τη λειτουργία των ενάρμοστων φθόγγων.

Ετσι, η "γραμματική της φαντασίας" θα δει την πολιτιστική Ευρώπη σαν μία ορχήστρα όπου το τσέλο θα συνεχίσει να βγάζει ήχους τσέλου και δεν θα παραλλάσσεται σε βιολί, ο μπαγλαμάς μένει στη θέση του, χωρίς να παραλλάσσεται σε μπουζούκι, και η γκάιντα είναι απαραίτητη, καθώς δεν μπορεί να αντικατασταθεί με την τσαμπούνα.

Μήπως οι πολιτισμοί της Ευρώπης μοιάζουν τώρα να τρέχουν σε παράλληλους δρόμους ανάπτυξης που δεν θα συναντηθούν ποτέ; Η Ιστορία μας έχει αποδείξει πως αυτό δεν μπορεί να συμβεί αφού οι πολιτισμοί διαδίδονται, εμπλουτίζονται και τέλος αναπτύσσονται χωρίς να ακολουθούν ευθείες πορείες. Αντίθετα, η ανάπτυξη τους

εξαρτάται απο τα σημεία τομής τους.

Τα πράγματα λοιπόν φαίνονται ιδανικά και τα προβλήματα εκ των προτέρων λυμένα για την πολιτιστική Ευρώπη, καθώς τα σημεία τομής, αυτά που αναζητούμε στο οικονομικό, τεχνολογικό και πολιτικό επίπεδο, συνιστούν αυτή καθαυτή τη φύση του πολιτισμού; Κάθε άλλο. Η ενοποίηση της Ευρώπης και η δημιουργία της ευρείας ενιαίας αγοράς είναι σίγουρο πως θα επιφέρουν αλλαγές στο πολιτισμικό status quo.

Και αν για μια τεχνική ενοποίηση “χωρίς ομοιομορφία και χωρίς ισοπέδωση των τοπικών ιδιαιτεροτήτων” επινοήσαμε μία “γραμματική των δικτύων”, τότε κάτω απο τις νέες οικονομικές, τεχνικές και πολιτικές συνθήκες είναι σίγουρο πως για μια πολιτιστική εναρμόνιση πρέπει να επινοήσουμε μία “γραμματική της φαντασίας”.

Τί είναι όμως η “γραμματική της φαντασίας”; Σίγουρα δεν μπορεί να πρόκειται για ένα corpus αρχών και κανόνων πάνω στους οποίους θα κινούνται τα πολιτιστικά προϊόντα της Ευρώπης. Αυτό είναι προφανές. Καθορίζεται άλλωστε απο την ίδια την φύση των πολιτιστικών προϊόντων, που είναι ασυμβίβαστη με οδηγίες και κανονισμούς. Αν η ευρωπαϊκή εναρμόνιση απαιτεί π.χ για την κυκλοφορία του ευρωπαϊκού τρένου αλλαγή των γραμμών ή κατασκευή ενός τρένου που θα προσαρμόζεται στις διαφορετικές γραμμές, είναι γιατί σε τεχνικό επίπεδο το ζητούμενο είναι η “συμφιλίωση της διαφοράς με τη συνοχή”.

Η εναρμόνιση όμως της πολιτιστικής Ευρώπης απαιτεί τη μέγιστη απομάκρυνση τόσο απο την ιδέα της συνοχής όσο και απο την ιδέα της προσομοίωσης. Το ζητούμενο εδώ είναι, σε πρώτο στάδιο, η διατήρηση της διαφοράς και η ενθάρρυνση της πολυμορφίας των πολιτιστικών προϊόντων και, σε δεύτερο στάδιο, ο πολλαπλασιασμός των σημείων τομής. Ετσι, χρειαζόμαστε μία “γραμματική της φαντασίας”, ένα corpus ευρωπαϊκών πολιτιστικών αξιών και προτεραιοτήτων, που θα εξοπλίσει τα πολιτιστικά προϊόντα με τέτοιες “προδιαγραφές” αναγνώρισης ώστε η κυκλοφορία τους στις χώρες της Ευρώπης να πολλαπλασιάζει τα σημεία τομής. Θεωρητικό; Κάθε άλλο. Τα πολιτιστικά προϊόντα είναι ήδη φορτισμένα με σημεινόμενα ανοιχτά σε διάφορες ερμηνείες. Και οι ερμηνείες είναι εκείνες που μέσα απο τις ιδιόρρυθμες αλληλοεπιδράσεις θα πολλαπλασιάσουν τα σημεία

τομής και θα προβάλλουν απρόβλεπες συγγένειες ανάμεσα στους πολιτισμούς των λαών της Ευρώπης. Δύσκολο; Αρκετά. Όμως αν σε τεχνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο επινοήσαμε μία “γραμματική των δικτύων” και αυτό γιατί κατανοήσαμε το μέγεθος αυτών που διακυβεύονται, τότε θα επικαλεστούμε και επιτέλους θα ενεργοποιήσουμε τη διμελή σχέση γνωριμία-ερμηνεία πάνω στην οποία βασίζεται η “γραμματική της φαντασίας”. Γιατί μόνο εφόσον γνωρίζουμε ερμηνεύουμε και ερμηνεύοντας πολλαπλασιάζουμε τα σημεία τομής.

Μήπως λοιπόν τώρα που όλα δείχνουν πως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προχωρεί προς την καθιέρωση μιας κοινής πολιτικής στην παιδεία, είναι η κατάλληλη στιγμή να φτιάξουμε αυτό το corpus των πολιτιστικών αξιών και προτεραιοτήτων; Τώρα που το πώς θα διαμορφωθεί αυτή η ευρωπαϊκή παιδεία δεν είναι ακόμη σαφές, μήπως πρέπει να συγκροτήσουμε ομάδες εργασίας που να δουλέψουν για μια “γραμματική της φαντασίας”;

Γιατί είναι προφανές πως μόνο μέσω της παιδείας θα μπορέσουμε τελικά να ενεργοποιήσουμε τη διμελή σχέση γνωριμία-ερμηνεία και να εξοπλίσουμε τα πολιτιστικά προϊόντα με “προδιαγραφές” αναγνώρισης. Η Ευρώπη του πολιτισμού χρειάζεται ερμηνευτές και όχι θεατές.
